

Hoće li izbori promijeniti ekonomsku politiku Hrvatske?

*Mate Babić**

Političari su izabrani da promiču javni, opći interes, a ne svoj privatni ili stranački. Cilj im treba biti izgradnja društva blagostanja. Zato bi i ekonomska politika trebala biti dugoročno orijentirana na postizanje što većeg stupnja blagostanja svih stanovnika.

Međutim, vremenski horizont političara je vrijeme od izbora do izbora. Njima je primarni cilj osvojiti i zadržati vlast (sve za vlast, vlast ni za što). Stoga daju prednost kratkoročnim efektima ekonomske politike nad dugoročnim, jer žele da se takvi efekti (veća stopa rasta domaćeg proizvoda, smanjenje stope nezaposlenosti, povećanje primanja korisnika državnog proračuna i dr.) pokažu prije izbora i da time budu (re)izabrani. Negativni efekti takve politike (vanjska zaduženost i dr.) pokazat će se poslije.

Političari prije izbora obećavaju biračima rješavanje dugoročnih problema privrede (nezaposlenosti, privrednog rasta, zaduženosti, pravednije raspodjele, demografskog rasta i sl.). Svaki političar obećava da će promicati javni interes, i tako maksimalno povećati blagostanje većine svojih građana.

Međutim, u praksi često vidimo da umjesto povećanja blagostanja većine svojih građana vlada uvećava dohodak pojedinih interesnih skupina, pa tako umjesto da promiče javni interes, za što je izabrana, promiče privatni interes pojedinih skupina (članova stranke, njihovih poduzeća, raznih interesnih grupa i sl.). A ipak dobiva izbore. Činjenica da se birači daju, prevariti i glasovati za takve političare, iako iz iskustva znaju da oni često zaborave na obećanja koja su dali uoči izbora samo da bi dobili njihove glasove, objašnjava se razlozima njihove pogrešne informiranosti. Najveći dio informacija birači dobivaju putem medija. Stoga političari nastoje pridobiti njihovu naklonost posebnim pogodnostima (posebni tretman novinara, urednika ili vlasnika, smanjenje poreza i sl.), jer mogu snažno utjecati na birače. Na taj se način može dogoditi da se nesposobnost, pa čak i neodgovornost političara, podržava neinformiranošću birača.

Drugi važan razlog zbog kojega političari kad su na vlasti vode politiku koja nije sukladna predizbornim obećanjima jest taj što su često pod utjecajem pojedinih interesnih skupina, pa ekonomsku (a i drugu) politiku prilagođavaju njihovim interesima. Interesna skupina je relativno mala grupa dobro organiziranih pojedinaca, koja od određenih mjera ekonomske politike može ostvariti dobru zaradu

* Dr. Mate Babić, Ekonomski fakultet, Zagreb.

(utjecajnu rentu) na račun velikoga broja ostalih građana. Primjeri za to u Hrvatskoj su uvoznici (uvozni lobi), financijske institucije (financijski lobi), građevinari (građevinski lobi), razni posrednici, javno–privatna partnerstva itd.

Ta relativno mala skupina je dobro organizirana, dobro informirana, ekonomski jaka i vrlo bučna. Zbog toga ima relativno velik utjecaj na politiku vlade.

Pitanje je kako to da takva mala skupina ljudi (birača) ima veliki utjecaj na donošenje odluka vlade, nasuprot velikom broju ostalih građana (birača) koji su vladu izabrali. Evo mogućeg odgovora na to pitanje. Ta se velika skupina (većina) birača suočava s relativno malim pojedinačnim gubitkom (troškom) zbog određene mjere ekonomske politike kojom se promiču interesi organiziranih grupa. Osim toga, ta je skupina relativno neinformirana i neorganizirana, pa stoga i slabo utjecajna. Relativno je indiferentna prema politici vlade, jer je pojedinačni gubitak svakog člana te skupine relativno malen, a često su pojedinci uvjereni da ništa ne mogu promijeniti. Zato je ona šutljiva, čak letargična.

Nasuprot njima, mala, dobro organizirana skupina pojedinaca koja ima određeni interes jako je bučna, pa često nameće dojam o svojem velikom utjecaju. Osim toga takve interesne skupine često u sprezi s kapitalom stječu utjecaj novčanim priložima financiranju kampanja (ili za druge svrhe) pojedinih (ili više njih) političara ili stranaka.

Budući da su političari svjesni da svojim odlukama neće bitnije izgubiti potporu velikog broja slabo informiranih (ili dezinformiranih, jer interesne skupine često imaju velik utjecaj na medije), slabo organiziranih i šutljivih pojedinaca, jer je pojedinačna šteta svakog od njih vrlo mala, često donose odluke koje promiču interese malih, utjecajnih skupina na račun općeg, javnog interesa. Osim toga, mnogi političari često takve odluke opravdavaju i, višim interesima: ulaskom u EU, dobrim odnosima s međunarodnom financijskom zajednicom, MMF–om, dobrosusjedskim odnosima itd.

Rezultat toga jest prelijevanje društvenog bogatstva u privatne ruke (pojedinaca ili skupina). Kao rezultat dolazi do povećanja ekonomske nejednakosti u društvu. Društvo se raslojava. Raste udio siromašnih. Smanjuje se stupanj blagostanja. Budući da je cilj makroekonomske politike maksimiziranje blagostanja svih građana, možemo zaključiti da takva politika sve manje ostvaruje svoj temeljni cilj.

Primjera pogodovanja vlade pojedinim interesnim skupinama u Republici Hrvatskoj ima mnogo. Spomenut ćemo samo neke.

Vladina politika stimulira uvoz svih proizvoda koji se koriste u intermedijarnoj potrošnji (vrlo često su to zapravo finalni proizvodi koji se samo pakiranjem ili, kozmetičkom doradom svrstavaju u intermedijarne) davanjem povlastice odbijanja PDV–a plaćenog na te uvozne proizvode. Time se izravno šteti domaćoj proizvodnji jer ona na domaćem tržištu postaje cjenovno nekonkurentnija (tako se može objasniti veliki uvoz poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda). Na taj se način smanjuje mogući proračunski prihod od PDV–a (u iznosu većem od tekućeg deficita!) i od mogućih poreza i doprinosa od domaće proizvodnje, koja je zbog toga smanjena. Drugi je primjer izuzimanje kockarnica, financijskih institucija,

igara na sreću i kladionica od plaćanja PDV-a, za što ne postoji nikakvo moralno ni ekonomsko opravdanje.

Sve to rezultira povećanjem proračunskoga deficita, a ono pak povećanjem inozemne zaduženosti Republike Hrvatske. A ona je dosegla zabrinjavajuće razmjere. Vanjski dug Hrvatske prešao je 30 milijardi eura, što čini oko 84% domaćega bruto proizvoda. To treba otplatiti. Samo je u 2007. godini Hrvatska trebala otplatiti oko 7, 8 milijardi eura (glavnice 7, 256 milijardi i 589 milijuna eura kamata). Naravno da to nije moguće. Zato je veći dio tih otplata refinanciran (otplaćen novim zaduživanjem). Problem otplate je odgođen, ali ne i riješen. Stoga će se on javljati i u budućnosti. Eksterni šokovi, kao što su porast kamatnjaka u svijetu, porast cijene nafte i sl., mogu još povećati taj problem. Rizik mogućnosti uredne otplate dugova može se povećati, a rizik refinanciranja (to znači da vjerovnici odbiju refinancirati dospjeli dug) može biti snažan argument za političke pritiske (pa čak i ucjene) na Hrvatsku.

Kao što smo rekli, velika većina hrvatskih građana nije svjesna ovih posljedica (neinformiranost), a pojedinačni troškovi inozemne zaduženosti ne doživljavaju se velikima. Zbog toga je većina neinformiranih pojedinaca indiferentna na te probleme. Ona je stoga šutljiva, pa Vlada može nastaviti s ovom politikom, bez velike opasnosti da će zbog toga osjetnije izgubiti glasove na izborima.